

De Berkel

Wat hebben het Duitse Billerbeck en Zutphen gemeen? Zij mogen zich, evenals acht tussenvallende plaatsen, al eeuwen 'buren' noemen van het 110 kilometer lange riviertje de Berkel. De Berkelburen zijn voor hun boterham allang niet meer afhankelijk van de rivier, hooguit pikken ze wat toeristische graantjes mee. Maar, in vervlogen tijden dreef de Berkel nog de watermolens aan en werd het kleislib dankbaar als 'mest' voor de dorre zandgronden gebruikt. En wat te denken van de Berkel-schippers, die tot het begin van de vorige eeuw goederen als zilverzand, jenever en dakpannen in hun zompen vervoerden. 'De Jappe', een replica van de Berkelzomp, vervoert tegenwoordig alleen toeristen. Dat langs de Berkel veel te zien is, dringt steeds meer tot de regionale VVV'ers door. Zo kwam vorig jaar de Derde Berkelcompagnie tot stand, die het ambitieuze plan heeft de hele Berkel weer bevaarbaar te maken. Verwordt de rivier dan toch weer tot de levensader van weleer? Of het zover komt, is koffiedik kijken. Wij nemen u in elk geval alvast stroomafwaarts mee, voor een kennismaking met de Berkelburen. Vandaag aflevering 7: het enig echte Berkelstadje Borculo

Jappe

De Berkel en alles wat ermee samenhangt is in Borculo te proeven. Helaas vaart de Berkelzomp Jappe niet dagelijks op de rivier in Borculo. Een aanvaardbaar alternatief, ook al moet je het zonder sterke schippersverhalen doen, zijn de minizompen waarmee de rivier bevaren kan worden.

Tubantia
17-0-02

Het enig echte Berkelstadje: Borculo

Wie Borculo zegt, zegt Berkelstadje. Het Achterhoekse stadje en de rivier zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat blijkt alleen al uit het wapen van de stad, waarop twee enterhaken verwijzen naar de vroegere scheepvaart op de Berkel.

Door **Esther Voesenek**

BORCULO - De plaatselijke toeristische industrie haakt gretig in op het haar door de natuur geschonken erfgoed. Een tochtje met 'de Jappe', een replica van een oude Berkelzomp, of met de kano staan garant voor een uurtje vermaak op het water.

Een nieuwe toeristische trekpleister is het project 'Borculo, het Venetië van de Achterhoek', waarmee mensen in een minizomp een boottochtje maken door 'de bebouwde kom. Maar je hoeft de Berkel niet eens op, om te ontdekken hoe nauw Borculo met de rivier is verweven. Een wandeling langs de oevers van het riviertje voert langs fotogenieke plekjes. Met de statige oude robinia's, vleugelnootbomen en treurwilgen komen bomenliefhebbers volop aan hun trekken. Al moet voor het ultieme boomgenot het centrum worden verlaten.

Langs het boerenweggetje de Heuvé staat de dikste iep van Nederland, daterend van 1830/1840 en met een omtrek van maar liefst zeshonderd centimeter. Zorgvuldig bewaard gebleven monumenten wekken het vroegere Berkelleven in Borculo weer tot leven. De dubbele watermolen, te bereiken via het Molenkolkpad, dateert al van 1628 en herbergt nu het restau-

Berkelburen

Een zwerftocht van bron tot monding

rant De Stenen Tafel. De watermolen deed vroeger dienst als koren-, olie- en eekmolen. Even verderop worden de schilderachtige Berkeltakken onderbroken door een stuw uit de 19e eeuw en de oude schutsluis. De Berkel als scheepvaart- en transportroute was eeuwenlang van groot economisch belang voor het stadje. Schippers voeren op de Berkelzomp; een speciaal ontwikkelde platbodem, voor ondiep water. De scheepvaart kende hoogtijdagen tussen 1826 en 1866, waarna het snel bergafwaarts ging. De laatste Berkelzomp voer in 1905 door de Borculose sluis, het vervoer over water kon niet langer concurreren met het spoor.

Het vroegere leven langs en vooral op de Berkel komt pas tot leven tijdens een tochtje met de 'Jappe'. De zomp vaart sinds 1989 weer over de Berkel. Ab Brandenburg (71) is een van de schippers van Stichting De Berkelzomp. Vanaf de Zompenloods aan de Graaf Wichmanstraat vaart de Jappe, of zoals Brandenburg

FOTO WERNER RAUWERDINK

Berkelschippers Ab Brandenburg, Rinus van Wijk en Jan Bosma (van links naar rechts op de foto). De heren varen met een replica van de vroegere Berkelzomp.

hem vanwege de vaarroute noemt: 'de heen en weer boot', naar landgoed Beekvliet en weer terug, een tochtje van pakweg een uur. Onderweg kijk je grotendeels aan tegen de flora en fauna langs de wal: onverstoorbare futen en meerkoeten, libelles, riet, wikke, kamille en smeerwortel. Maar het is niet zozeer het uitzicht, dat een tochtje met de zomp zo interessant maakt. Het is veel meer de nostalgie die aan de oude boot kleef. Ook al is het slechts een replica en beweegt hij zich nu voort met een motortje en zijn bankjes aangebracht. De levendige verhalen van weleer, verteld door de in een Hamburger kiel gestoken

schippers, maken de tocht terug in de tijd compleet. De Berkelzomp verlaat de kade en Brandenburg steekt van wal. Hij raakt niet uitgepraat. Over hoe de inwoners van Borculo zo rond de zestiger jaren begonnen te morren over de alsmaar terugkerende overstromingen van het stadje. 'Vroeger waren de mensen daar heel makkelijk in. Het water kwam hoger, dus gingen de stoelen op tafel. Later accepteerde men dat niet meer.'

Daarom is de Berkel, die vroeger in drie takken door Borculo stroomde, destijds grotendeels om Borculo heen geleid. Het kleine deel van de rivier dat nu nog door Borculo stroomt, voor-

komt onder meer dat het veenpakket onder het stadje uitdroogt.

Na deze 'bypass' volgde de aanleg van een brug, om het industrieterrein Overberkel weer met het vasteland te verbinden. Voor de feestelijke oplevering van de brug, werd uit het Overijsselse Enter een zomp geleend. Die wilde de Borculoërs ook wel hebben. Een groep vrijwilligers bouwde vervolgens de replica Jappe met behulp van tekeningen van een 'Vredensche Berkelzomp' van W.C.A. Staring uit 1843.

'De zomp is vernoemd naar Gerard Wolfs, een van de laatste Berkel-schippers', weet Brandenburg. 'Om alle Wölfkes uit el-

kaar te houden, kreeg ieder z'n eigen bijnaam. Gerard was de Jappe, al weet geen mens wat dat betekent.'

Brandenburg kwam pas twee jaar na de voltooiing met de Jappe in aanraking. De bouwers hadden volgens hem geen zin om toeristen met de zomp rond te varen. 'Dat was beneden hun stand. Toen zijn wat vutters van de straat geplukt, die nu met de zomp varen.'

Inmiddels laat Brandenburg het varen vanwege gezondheidsproblemen liever aan zijn collega's over. Hij maakt nog wel geregeld een tochtje mee.

'Ik vind het prachtig om mensen de oude verhalen te vertellen.' Hij vertelt over de Berkel-schippers. 'Als ze maandagmorgen vroeg van huis gingen en alles zat mee, konden ze in een week op en neer naar Zutphen. Een motor was destijds nog niet aan boord. De zomp werd vanaf de kant lopend voortgetrokken, of ze 'boomden' het vaartuig met de peddel vooruit.

'Ze vervoerden bijna alles wat niet bedierf: zilverzand en potgrond uit Duitsland, eikenhout uit Eibergen, huiden voor de perkamentfabriek in Borculo, tabak en hooi en stro voor de stoeterijen.'

Ook werden vaten jenever van de Mispelblom stokerij in Zutphen geladen.

De 'heen en weer boot' meert weer aan bij het haventje aan de Graaf Wichmanstraat. Hongerig zet ik voet aan wal. M'n lust gaat dit keer niet uit naar de broodjes in m'n rugzak, maar naar nog meer vertellingen over de Berkel en zijn stoere schippers. Hoe laat vertrekt de volgende boot?